

Sprogstøtte til tosprogede elever i praktik

- en guide til praktikvejledere

1.	At lære og lære fra sig kræver tid og tillid	3
2.	Barrierer for sproglig indlæring på praktikstedet	4
3.	Skal eleven tale dansk derhjemme?.....	6
4.	Må eleven tale sit modersmål på arbejdspladsen?	7
5.	Hvordan bruger man logbogen til sprogindlæring?.....	8
6.	Hvordan får man eleven til at undre sig?.....	10
7.	Hvordan får man eleven til at reflektere?	11
8.	Hvordan udvider man ordforrådet?.....	12
9.	Hvordan forbedrer man udtalen?.....	13
10.	Hvordan sikrer man sig, at eleven forstår sin samtalepartner?	14
11.	Kan det skriftlige understøttes i praktikken?	15
12.	Her kan eleven arbejde videre med sproget.....	16

1. At lære og lære fra sig kræver tid og tillid

At lære et sprog er en kompleks og langvarig proces. Det kræver først og fremmest tålmodighed, tillid og hårdt arbejde at lære sig et nyt sprog eller at være den, der skal lære fra sig. At lære at gebærde sig med det nye sprog er et ekstraarbejde for den tosprogede elev, men det kræver også noget ekstra fra praktikvejlederen. Denne lille guide kan bruges i samarbejdet mellem praktikvejledere og tosprogede elever, hvis man oplever at der er sproglige barrierer.

S.3/16

Sprogindlæring foregår på mange planer og involverer alle vores kommunikationsmuligheder. Når man lærer det nye sprog, skal man både lytte, læse, skrive og tale på et andet sprog, og det kan godt være udmattende. Til gengæld er det vigtigt at få alle disse elementer med, da det sikrer at sproget forankrer sig bedre hos eleven. Derfor er arbejdssituationen et godt sted at lære sprog, fordi man får sproget ind og ud på alle måder. Men det kræver også, at folk omkring den lærende er tålmodige og hjælpsomme. Tid er ikke nødvendigvis det, der er mest af i arbejdet på et plejehjem eller i hjemmeplejen, men man er nok nødt til at acceptere, at hvis man har at gøre med en tosproget elev, der har vanskeligheder med det danske sprog, så må man afsætte noget ekstra tid og energi. Det er vigtigt at skabe et rum, hvor det er tilladt at lave fejl, hvor der er plads til at man kan grine af det hele. Tillid er et kodeord, når det gælder at lære nyt.

2. Barrierer for sproglig indlæring på praktikstedet

Som tosproget elev, kan det være svært hurtigt at komme ind i jargonen og kommunikationen på den nye praktikplads. Dette kan der både være kulturelle, personlige og sproglige årsager til. Nogle tosprogede elever har ikke så meget erfaring på det danske arbejdsmarked og kan fejlagtigt tro, at eleven bare skal holde mund og høre på, hvad de erfarne vejledere og kolleger fortæller. En tosproget elev tror muligvis, at hun ikke har ret til at sige noget ved møder, da hun jo 'bare' er elev. Den tosprogede elev kan også være i tvivl om, hvad man taler med sine kolleger om, hvor meget man f.eks. deler med kolleger om privatlivet. Måske har de nogle andre problemstillinger derhjemme end kollegerne f.eks. at de bor i en storfamilie i flere generationer med de glæder og sorger det giver. Mange tosprogede elever kender ikke de helt dagligdags udtryk, som vores dagligdags snak er fyldt med. Det kan betyde, at de hurtigt bliver koblet af. Nogle tosprogede elever er flove over deres accent eller generte over det at skulle kommunikere på dansk, og det betyder at de er mere stille, end hvis de talte deres modersmål. De kan på denne måde komme til at opleve en kløft mellem den identitet de har på deres modersmål, og den de har på dansk.

S.4/16

Når I modtager en tosproget elev i praktik, kan I være opmærksomme på følgende faktorer, som kan virke blokerende for danskindlæringen:

- baggrundsstøj. Når der snakkes, mens der foregår en hel masse andet, som forstyrrer samtalen.
- stressede situationer, hvor den tosprogede kobles af. Når der f.eks. gives hurtige kollektive beskeder.
- Indforståethed i medarbejdergruppen, som lukker den nye ude. Dette gælder for alle nye medarbejdere, men det kan være særligt svært for en tosproget elev at komme ind i jargonen og blive fortrolige med kollegerne på det nye praktiksted.

- En særlig humor blandt medarbejderne. På nogle afdelinger bruger man en del ironi og sarkasme. Det er værd at være opmærksom på, om den tosprogede elev forstår de subtile budskaber, der ligger i humoristiske bemærkninger.
- Overdreven omsorg og beskyttende holdning, som begrænser den tosprogedes muligheder for at lære. Nogle gange kan man komme til 'at pakke' den nye tosprogede elev lidt ind i vat. Eleven kan have brug for ekstra støtte, men ikke for at I ikke stiller krav. Det er vigtigt at eleven til trods for sproglige vanskeligheder kastes ud i udfordrende opgaver på lige fod med andre elever.
- Sammenblanding af privatsnak og arbejdsrelateret snak, som gør det vanskeligt for den tosprogede at følge med og at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt. Dette sker meget ofte på møder, og det kan være svært for den tosprogede elev at følge med.
- Mangel på direkte kobling mellem tale og handling – både ved møder og ved instruktioner. Instruktioner forstås bedre når de er helt konkrete og kombineres med f.eks. at vise, hvad der skal bruges eller hvordan det skal gøres.
- Udtale – fremmedartet intonation hos den tosprogede. Hvis kommunikationen stopper, fordi en kollega eller en borger simpelthen ikke forstår eleven pga. udtale, har man naturligvis en uheldig kommunikation. Her må eleven lære sig nogle strategier til at komme i gang med kommunikationen igen, og kollegerne kan være behjælpelige med at udvikle elevens udtale.

S.5/16

3. Skal eleven tale dansk derhjemme?

Hvis hjemmet har et andet modersmål end dansk, er det ikke umiddelbart en god ide at opfordre til at tale dansk i hjemmet. Man siger, at modersmålet er følelsens sprog, det sprog der hænger mest sammen med ens identitet, og derfor kan det være svært for en familie bare at skifte over. Det er vigtigt at bevare modersmålet, som også fungerer som en støtte for det nye sprog, der skal læres.

S.6/16

Men man kan opfordre til, at familien taler dansk i en afgrænset periode hver dag, eller at eleven f.eks. taler dansk noget af tiden med sine børn, som ofte taler flydende dansk.

Konkrete forslag til danskaktiviteter i hjemmet:

- Se fjernsyn på dansk, f.eks. nyhederne, hør dansk radio, se danske film. Ældre danske film er ofte gode, fordi der bliver talt langsommere og tydeligere. Mange afdelinger har film, det kan være en idé at låne eleven nogle film med hjem eller se dem sammen, når der er tid.
- Aktiviteter med børn: fjernsyn for dig, læse danske børnebøger, hjælp med lektier, hvis eleven har store børn kan de også inddrages som 'ordbøger' i elevens hjemmearbejde
- Biblioteket har letlæsningsbøger for voksne
- Brug enhver lejlighed til at få talt noget dansk f.eks. med naboer, kolleger, venner og bekendte

4. Må eleven tale sit modersmål på arbejdspladsen?

Ja, for hvis der er andre på arbejdspladsen, der taler elevens modersmål, kan det være en stor hjælp. Modersmålet kan bruges som en genvej til at forstå ord og begreber på dansk. Det kan være tidsbesparende, hvis man har en, der kan oversætte et begreb for eleven. Ofte kan man bruge mange ord til at forklare et begreb, og måske forstår eleven heller ikke de ord, man bruger til at forklare det første ord med. Mange gange får eleven først aha-oplevelsen, når hun hører ordet på sit eget sprog. Men det er selvfølgelig vigtigt, at eleven efterfølgende lærer at bruge ordet på dansk. Det er også vigtigt, at eleven ikke 'gemmer' sig med en anden, der taler samme sprog.

S.7/16

På samme måde kan det være nyttigt, hvis man bruger f.eks. engelsk som et fællessprog – som en genvej til at forstå det danske. Man skal selvfølgelig være opmærksom på, at et andet sprog ikke afløser dansk.

5. Hvordan bruger man logbogen til sproginlæring?

Logbogen kan være et alle tiders redskab til at få nye ord, begreber og udtryk 'forevigt'. Hvis eleven tager sig tid til hver dag at skrive dagens oplevelser ned, kan hun vende tilbage og på den måde bedre huske, hvad hun har lært. Logbogen kan blive elevens personlige ordbog, hvor alle de ord, der er vigtige og nyttige står.

S.8/16

At skrive logbog kræver stor selvdisciplin, det kan hjælpes på vej ved at lave faste aftaler omkring logbogen – at der refereres fra den ved de ugentlige møder, eller at man kigger i den i en pause, i det hele taget husker at spørge til logbogen dagligt eller i hvert fald en gang om ugen.

Konkrete opgaver til logbogen:

- Find relevante temaer, og lad eleven skrive alle de ord, sætninger, udtryk hun kender, f.eks.

'kroppen'

- arm, albue, armhule, overarm
- ben, knæ, ankel, lår
- mave, navle, mellemgulv

'Udtryk'

- jeg er øm
- det gør ondt
- det snurrer i hænderne

- Lad eleven skrive den daglige rutine i logbogen og tal om den ved et møde. Hvis der har været misforståelser om en konkret situation, kan det rettes her, og man kan tale om, hvad det var man ikke forstod i situationen.

- Lad eleven skrive om borgerne i logbogen, det kan være livshistorie, observation eller andet. Tal om det efterfølgende, og her kan man komme ind på fagudtryk og udtryk som kan bruges i sammenhængen.
- Find inspiration til logbogsopgaver i bogen "Lærebog i praktikken" af Henrik Andersen, Inge Laursen, Bente Kofoed og Anette Perrild. Munksgaards forlag.

S.9/16

6. Hvordan får man eleven til at undre sig?

Mange tosprogede elever har svært ved at forstå konceptet 'at undre sig'. De er ofte vant til et uddannelsessystem, hvor det er læreren, der spørger, og eleven der svarer. Her er det som regel lige omvendt. Det er nødvendigt at forklare, at den måde man som vejleder blandt andet lærer fra sig på, er ved at besvare spørgsmål. Når eleven stiller spørgsmål, får hun en mere individuel uddannelse, der baserer sig på, hvad netop hun har brug for at lære. Det vil sige, at jo flere spørgsmål eleven stiller, jo mere kvalificeret undervisning vil hun få. Nogle elever tror også, at man udstiller sin uvidenhed ved at stille spørgsmål, og da er det vigtigt at forklare, at det faktisk er det modsatte, der gør sig gældende. Når man stiller spørgsmål, viser man, at man har en grundlæggende viden, som man gerne vil have uddybet. Man viser desuden, at man tager ansvar for sin uddannelse, og man viser initiativ. Når eleven stiller spørgsmål og undrer sig, udvikler hun også sine sproglige kompetencer.

S.10/16

Hvis eleven ikke stiller spørgsmål af sig selv, kan man

- Opfordre til at eleven skriver mindst 3 spørgsmål ned i logbogen hver dag.
- Lade nogle af vejledningssmøderne tage udgangspunkt i spørgsmål, som eleven har forberedt
- Være et godt eksempel med hensyn til at stille spørgsmål
  - ved at forklare hvilke spørgsmål man selv stiller i sit arbejde,
  - ved at stille spørgsmål til det, eleven skriver i sin logbog,
  - ved at stille spørgsmål til de daglige rutiner ved vejledningssmøder,
  - ved at stille spørgsmål til elevens praksis og på denne måde opfordre eleven til at forklare teorien bag handlinger.
- I det hele taget være mere eksplicit i opfordringen til at eleven stiller spørgsmål, og simpelthen fortæller eleven, at det er et krav at stille spørgsmål.

7. Hvordan får man eleven til at reflektere?

At reflektere er en kompleks proces, som kræver et godt sprogligt beredskab. Derfor kan det være svært for tosprogede elever at komme hele vejen rundt i refleksionsprocessen. Det er vigtigt, at man som vejleder griber refleksionsprocessen konkret an. At reflektere betyder jo i virkeligheden, at man bliver ved med at stille spørgsmål. Det at undre sig og at reflektere hænger uløseligt sammen. Det er en god ide at bruge refleksionscirklen i uddannelsesmappen som udgangspunkt for arbejdet med at reflektere, fordi den viser, at eleven reflekterer ved hele tiden at stille flere spørgsmål til en beskrevet situation. Hvis man indarbejder refleksionscirklen som arbejdsmetode ved logbogsskrivning, vil det langsomt blive nemmere for eleven at reflektere. I refleksionsprocessen er logbogen et uundværligt redskab.

S.11/16

For at komme i gang med refleksionen, kan man:

- Gå langsomt frem ved at tage et skridt ad gangen i refleksionscirklen. Nye punkter i refleksionscirklen kan være 'hjemmearbejde' til næste gang man mødes.
- Vælge konkrete emner at reflektere over, f.eks. en specifik oplevelse med en borger, det kan være oplevelser der er særligt positive eller særligt svære. Emner til refleksion kunne også være specifikke arbejdsopgaver, hvor man med refleksionscirklen hele tiden stiller spørgsmål til handlinger.
- Hele tiden stille 'hvorfor'- spørgsmål til praksis sammen med eleven.

8. Hvordan udvider man ordforrådet?

Ordforrådet bliver større ved, at man hele tiden fokuserer på sproget. Hver gang der er noget eleven ikke forstår, må man tale om det, forklare det med andre ord, få eleven til at skrive ordet ned i sin logbog, få eleven til selv at sige ordet, evt. bruge det i en anden sammenhæng.

S.12/16

F.eks.

- hvis man beder eleven om at hente rullebordet, og eleven ikke forstår det – må man i første omgang pege på rullebordet, man kan skille ordet ad, eleven kender sikkert ordet 'bord', og ordet 'rulle' fra andre sammenhænge. Derefter kan eleven sige ordet i en sætning, f.eks. jeg henter rullebordet, og bagefter, når der er tid, kan hun skrive det ned i sin logbog. Hvis der er tid til det, kan man i pausen tale om, om eleven har lært nye ord i dag og tale om, hvordan man kan bruge ordene/udtrykkene.
- Vær konkret. Når det gælder om at lære nye ord, er det vigtigt at forklaringerne er konkrete. Det vil sige, hvis du skal forklare et ord, så giv altid et eksempel. Og dette eksempel skal helst være så konkret som muligt. Hvis man skal forklare ordet 'overraske', kan man bruge forklaringen 'at overraske en anden med en fødselsdagsfest'.
- På praktikstedet er der den store fordel, at man altid kan vise, hvilke ting man taler om. Gennemgå f.eks. de forskellige typer af sengelinned i depotrummet, kig i køkkenskufferne, tal om møblerne i borgernes stuer osv.
- At få et større ordforråd handler om at blive eksponeret for sproget så meget som overhovedet muligt, men ikke kun passivt, eleven skal også selv prøve at bruge sproget så meget som muligt. Så derfor kan man opfordre eleven til at blive aktiv sprogbruger på dansk ved at: se fjernsyn, høre radio, læse bøger, blade, aviser, tale dansk med så mange som muligt – ved hele tiden at sørge for at inddrage eleven i snakken på arbejdspladsen.

9. Hvordan forbedrer man udtalen?

Det kan være meget svært at forbedre udtalen, hvis eleven har talt dansk i mange år med accent. Som voksen er det svært at komme helt af med accent, men der findes måder, hvorpå man kan sørge for at eleven bliver lettere at forstå. Hvis man har en elev med meget stærk accent, som er svær at forstå, er det bedst at sende eleven på udtalekursus.

S.13/16

Men der er også små ting, man kan gøre i dagligdagen:

- Aftal hvornår det er tilladt at rette elevens udtale. Det kan være, at det f.eks. ikke er rart at blive rettet foran en borger. Det kan hjælpe meget at blive rettet, og eleven får mulighed for at gentage ordet med den rigtige udtale. Tænk på, hvordan børn lærer at tale – de hører ordene mange gange og gentager dem igen og igen. Derfor er gentagelse og efterligning også en god ide, når en elev skal lære at udtale ord mere korrekt.
- Vi har mange svære vokallyde på dansk. Mange gange udtaler elever vokalerne lidt forkert, og hvis man får rettet det, kan det hjælpe meget. Mange danske ord udtales ikke som de staves f.eks. ordet 'undskyld', 'beskytte'. Hvis eleven udtaler vokalerne forkert, kan det være svært at forstå, og her kan det hjælpe at give eleven mulighed for at træne de rigtige vokallyde.
- Hvor trykket ligger i en sætning kan være meget afgørende for, hvad sætningen betyder. F.eks. jeg går på arbejde og jeg går på arbejde. Dette er noget man kan arbejde med, hvis man vil forbedre elevens forståelse.

10. Hvordan sikrer man sig, at eleven forstår sin samtalepartner?

Mange elever tør ikke indrømme, når der er noget de ikke forstår. Det kan der være mange grunde til. Det kan være, at eleven ikke vil være til besvær, eller at eleven er ærekær og helst ikke vil udstille sine mangler. Dette skal man naturligvis have vendt, og hvis man kan nå til en fælles forståelse om, at eleven kun kan hjælpes, hvis alle medvirker, kan man nå langt. Man kan indrette sig med nogle faste rutiner, en slags forståelseskontrol:

- Bed eleven om at gentage, hvad der er blevet sagt
- Spørg eleven om, hvordan hun forstår det, du eller andre har sagt. Undgå at spørge om hun forstår det – til det kan eleven svare 'ja' uden at hun faktisk har forstået dig korrekt.
- Bed eleven svare med ja + en sætning
- Læg altid mærke til elevens ansigtsudtryk, meget ofte kan man læse i øjnene, om beskeden er forstået.

Eksempel:

Vil du gå hen og hjælpe Karl med at spise?
Ja, nu skal jeg gå hen til Karl og hjælpe ham med at spise, eller
Ja, jeg hjælper lige Karl med at spise.

- Man kan også prøve at indarbejde en rutine, hvor eleven altid stiller et **modspørgsmål**, når hun får en instruktion. På denne måde sikrer I forståelsen, og eleven får samtidig brugt ordene selv.

Eksempel:

Vil du være sød at dele aviserne ud?
Skal jeg smide dem ud?
Nej, give dem til borgerne
Okay, give hver borger deres avis?
Ja

11. Kan det skriftlige understøttes i praktikken?

I mange kommuner er det fast rutine, at eleverne får skriftlige opgaver, når de er i praktik, såkaldte læringsplaner. Det er en god ide at give eleven små skriftlige opgaver, f.eks. i forbindelse med logbogsskrivning. På denne måde glemmes det skriftlige ikke, og samtidig understøtter det også det mundtlige, at eleven skriver sine erfaringer ned eller løser opgaver skriftligt.

S.15/16

Forslag til konkrete skriftlige opgaver:

- Borgeres livshistorier
- Observationer af borgere
- Resumé af dagligdagen i praktikken
- Besvare faglige spørgsmål, hvor man tager udgangspunkt i borgernes symptomer og adfærd for at komme ind på at tale om f.eks. kroniske sygdomme. Det er en god idé at starte 'nedefra', altså tage de konkrete symptomer og gener først og dernæst konkludere, at de måske er tegn på diabetes og så gå videre derfra med at undersøge sygdommen og behandlingsmulighederne.
- Det er vigtigt at opgaverne er konkrete – noget der har direkte forbindelse med dagligdagen i praktikken, og relevante for eleven, altså noget eleven har gavn af at beskæftige sig mere med.
- Eleven kan skrive spørgsmål ned til en faglig tekst.

12. Her kan eleven arbejde videre med sproget

Man kan som vejleder opfordre eleven til at arbejde med sproget, både på praktikstedet, når der er en ledig stund, men også derhjemme. Der findes mange gode og gratis programmer på nettet, som eleven kan arbejde selvstændigt med. Både vejleder og elev vil kunne finde inspiration her:

S.16/16

Lexin billedtema. Et ordforrådsprogram med billeder og lyd. Her kan du øve din udtale:

<http://lexin-billedtema.emu.dk/billedtema/dansk.html>

Danmark til daglig. Et program der både handler om uddannelse og arbejde i Danmark med lyd og øvelser:

http://www.nyidanmark.dk/bibliotek/multimedier/interaktive_ressourcer/2007/danmark_til_daglig/index.html

Dansk på arbejde. Et program der handler om arbejdskultur og om, hvad der bliver forventet af nye medarbejdere:

<http://www.dansk-paa-arbejde.dk/>

Vort fællessprog. Et program med grammatikøvelser og oversættelse af grammatikforklaringer til mange forskellige sprog:

<http://vfs.dansk.nu/>

Fjern-uv. Et program med grammatikøvelser og forklaringer opdelt i de forskellige ordklasser:

<http://fjern-uv.dk/index.php>

Irsam.dk: Et program med gode ordlister om alt fra familie til arbejde og øvelser hertil. Desuden mange links til interessante sider på nettet:

<http://www.irsam.dk/hovedside.aspx?id=2>

Den største ordbog på nettet. Gå ind under Den danske ordbog på denne side. Du kan også slå faste udtryk op under Korpus:

www.ordnet.dk